

Арсенали от управляеми преносими оръжейни системи на въоръжените групировки

Увеличаващите се арсенали от управляеми преносими оръжейни системи на неправителствени органи представляват сериозна заплаха за международната сигурност. Изследването на Small Arms Survey показва, че от 1998 г. насам най-малко 59 въоръжени групи от 37 държави притежават или са притежавали такива системи. Тези арсенали включват ръчно преносимите зенитно-ракетни комплекси (ПЗРК) и противотанковите управляеми ракетни комплекси (ПТУРК), системи, които могат да бъдат управлявани от един ползвател или от малка група, и чиито ракети могат да се насочват към целта след изстрелване.¹ Настоящата *изследователска бележка* допълва други публикации на Small Arms Survey, като се фокусира върху техническите характеристики и ефективността на тези оръжия.² Тя описва предизвикателството, пред което се изправя международната общност и прави обзор на оръжията, притежавани от неправителствените групировки, като отделя специално внимание на видовете насочване и относителната им сложност. Публикацията няма за цел да даде количествена оценка на арсеналите на отделните оръжия.³ Информацията за арсеналите на конкретните въоръжени групи е достъпна в сайта на Small Arms Survey.⁴

Заплахата

Основният проблем във връзка с разпространението на преносимите управляеми ракети е снаб-

дяването с тях и използването им от недържавните играчи. Към 2004 г. приблизително 500 000–750 000 ПЗРК и още повече ПТУРК са били в обръщение в цял свят.⁵ Най-малко 1 процент от тези ПЗРК се смята, че са били извън контрола на държавата (Berman, Schroeder и Leff, 2011, стр. 3). Въпреки че управляемите ракети се придобиват в по-големи мащаби, отколкото се използват, редица важни нападения осветляват сериозната заплаха, която те представляват както за държавата, така и за цивилни цели. Една от най-ужасяващите ракетни атаки е свалянето на самолета на руандийския президент Жувенал Хабиаримана с две SA-16s6 през 1994 г. (Berthemet, 2012), събитие, което запалва искрата на геноцида в Руанда. Цивилните граждани са също изложени на риск, както се вижда от опита за нападение от Ал Кайда на израелски граждански самолет в Кения през 2002 г. (Schroeder, 2007a, стр. 623), както и по-скорошното успешно нападение от Хамас на израелски училищен автобус с ПТУРК второ поколение (CNN, 2011).

Въоръжените групировки се снабдяват с преносими управляеми оръжия по много различни начини, един от които е чрез трансфери от държавни спонсори. Съединените щати например, съобщават, че са предоставяли ПЗРК FIM-92 Stinger, американско производство, на антисъветските бунтовници в Афганистан през 80-те години на миналия век (Schroeder, 2007a, стр.

Бунтовник от опозиционните сили срещу либийския лидер Муамар Кадафи носи ракета SA-7b (9K32M Стрела-2М) и гледа към небето. Източна Либия, март 2011 г.
© Hussein Malla/AP

Таблица 1. ПЗРК и ПТУРК притежавани според наличната информация от въоръжени групи (по вида насочване), 1998–2013 г.

ПЗРК			
Вид насочване	Избрани* модели** (страна на произход)***	Действащи групи, за които има информация, че притежават ракетни системи с този вид насочване	Брой* на групите от 1998 г. насам
Пасивни с инфрачервена глава на самонасочване	SA-7 Grail (9K32 Стрела-2 и 2М) (Руската федерация)	Абхазско събрание на Кавказкото емирство; клетка на Ал Кайда (Кения); Ал Кайда на Арабския полуостров; Ал Кайда в ислямския Магреб; Ал Шабаб; Бунтовниците от Бурунди; Съюз на силите за демокрация и развитие в Чад; Чеченските бунтовници; Революционни въоръжени сили на Колумбия; Хизбула; Хизбул Муджахедин (Кашмир); Иракските бунтовници; Ислямско съпротивително движение (Хамас); Ислямска държава Ирак; Либийските революционни бригади; Божията съпротивителна армия (Уганда); Mouvement national de libération de l'Azawad, Национално движение за освобождение на Азауад (Мали); Палестински ислямски джихад; Работническа партия на Кюрдистан (ПКК) (Турция); Национален фронт за освобождение на Палестина; Rassemblement des forces pour le changement, Обединените сили за промяна (Чад); Армия на щата Шан (Мيانмар); Сомалиленд (едностранно обявено правителство); Судански революционен фронт; Сирийски антиправителствени въоръжени групи; Талибан (Афганистан); Обединена армия на щата Уа (Мيانмар)	48
	SA-14 Gremlin (9K34 Стрела 3) (Руската федерация)	Иракските бунтовници; Хизбула	6
	SA-16/18 (серия Игла) (Руската федерация)	Абхазско събрание на Кавказкото емирство; Ал Шабаб; Чеченските бунтовници; Бунтовниците от Демократична република Конго; Хизбула; Иракските бунтовници; Сирийски антиправителствени въоръжени групи	10
	FIM-92 Stinger (Съединените щати)	Чеченските бунтовници; ПКК (Турция); Талибан (Афганистан)	4
	HN-5 (Китай)	Талибан (Афганистан); Обединена армия на щата Уа (Мيانмар)	4
Радио зрительно-командно насочване (ЗКН)	Blowpipe (Обединеното кралство)	Чеченските бунтовници; Талибан (Афганистан)	2
Лазерно насочване	RBS-70 (Швеция)	Няма	—
Брой* на групите, разполагащи с ПЗРК		Действащи групи: 35	Всичко: 57
ПТУРК			
Ръчно зрительно-командно насочване (РЗКН); управлявани с кабел	AT-3 Sagger (9K11 Малютка) (Руската федерация)	Ал Шабаб; Хизбула; Иракските бунтовници; Либийските революционни бригади; Сирийските антиправителствени въоръжени групи	8
Полуавтоматични системи със зрительно-командно насочване (ПАСУ); управлявани с кабел; с радиоуправление или лазерно насочване	AT-4 Spigot (9K111 Fagot) (Руската федерация)	Хамас; Хизбула; Иракските бунтовници; Либийските революционни бригади	5
	AT-5 Spandrel (9K113 Konkurs) (Руската федерация)	Иракските бунтовници; Хизбула; Либийските революционни бригади; Ислямско съпротивително движение (Хамас)	4
	AT-7 и AT-13 Saxhorn (9K115 Metis и 9K115-2 Metis-M) (Руската федерация)	Хизбула; Либийските революционни бригади; Ал Шабаб; Сирийските антиправителствени въоръжени групи	5
	AT-14 Spriggan (9P133 Kornet E) (Руската федерация)	Хизбула; Либийските революционни бригади; Ислямско съпротивително движение (Хамас)	3
	Missile d'infanterie léger antichar, Лека пехотна противотанкова ракета (MILAN) (Франция)	Иракските бунтовници; Либийските революционни бригади; Ал Шабаб	4
Пасивно инфрачервено, радарно или лазерно насочване; с автономен режим на насочване	Javelin (Съединените щати) Spike (Израел)	Няма	—
Брой* на групите, разполагащи с ПТУРК		Действащи групи: 10	Всичко: 19
Брой* на групите, разполагащи с управляемо оръжие от 1998 г. насам		Действащи групи: 36	Всичко: 59

* Тази таблица е резултат от вторично изследване, проведено от Small Arms Survey, което се основава на широк спектър от доклади, съобщения за пресата и кореспонденция на автора с признати експерти в сферата на разпространението, лекото въоръжение и/или нередовните въоръжени групи. Пълният списък на моделите и групите, за които се съобщава, че притежават управляеми леки оръжия от 1998 г. насам, е публикуван в сайта на Small Arms Survey и подлежи на периодична актуализация; вж. Small Arms Survey (2013). Броят на представените тук групи показва окончателните констатации от базата данни, а не сумарните цифри от таблица 1.

** Използваните тук имена на оръжията са в съответствие с класификацията на НАТО и съответно изведеното в скоби наименование от Руската федерация (и бившия Съветски съюз), когато е необходимо. Всяка категория отговаря по-скоро на видовете системи, отколкото на страната на производство, като по този начин тя може да съдържа чужди варианти, когато не е посочено друго.

*** Страните на произход са посочени само със справочна цел. Те се отнасят за страните, в които са първоначално конструирани оръжията и не са непременно страните на производство на реално притежаваните от групите оръжия.

Източник: Lazarevic (2008); Riguat (2013); Small Arms Survey (2008; 2013)

625).⁷

Съществуват съмнения за няколко други държави, че са доставяли управляеми оръжия на въоръжените групи, в т.ч. на режима на Кадафи в Либия преди падането му, (Schroeder, Smith и Stohl, 2007, стр. 63–64) както и на правителството на Еритрея (UNSC, 2007, стр. 15).

Сред другите източници на отклонение са нелегалните търговци на оръжие, слабият контрол на запасите, загубите на бойното поле и внезапното сваляне на добре въоръжени режими (Schroeder, 2007a, стр. 625–26). Въстанията в Северна Африка и Близкия Изток от 2011 г. насам имат за резултат изпразването на няколко държавни арсенала в региона. Падането през 2011 г. на либийското правителство от власт, за което се смята, че се е сдобило с близо 20 000 ПЗРК през предходните четири десетилетия, (UNSC, 2012, стр. 6),⁸ е сериозен проблем по отношение на разпространението на управляемите системи. Потвърдено е, че Либийските революционни бригади сега разполагат с тези оръжия.⁹ Освен това, групата експерти на ООН са идентифицирали ПЗРК SA-7 и AT-13, както и ПТУРК MILAN сред оръжията, транспортирани от Либия и заграбени от ливанските власти през април 2012 г. (UNSC, 2013, стр. 35–38).

Информация за арсеналите на въоръжените групировки

За най-малко 59 незаконни въоръжени групи се съобщава, че разполагат с леки управляеми оръжия в света след 1998 г. (вж. таблица 1). Тези въоръжени групи са или са били базирани в 37 различни държави по света. Двадесет и девет от тези държави, според информацията, са участвали активно във въоръжени конфликти от 1998 г. насам:¹⁰ тези видове оръжия обикновено се използват в главните райони на конфликт. Впечатляващо е, че приблизителният брой на действащите групи, притежаващи или притежавали леки управляеми оръжия, е минимум 36, като дори може да достигне 57.¹¹

Смята се, че ПЗРК се притежават или са били притежавани от най-малко 57 въоръжени групи от 1998 г. насам (таблица 1). Сравнително малък е броят на групите, за които се съобщава, че притежават ПТУРК (19; вж. таблица 1), което трябва да се тълкува внимателно. Наистина ПТУРК се използват широко от въоръжените групи за нападения на военни цели в районите с конфликти, но документацията за повечето от тези слу-

чай е класифицирана.¹² За разлика от нападенията с ПЗРК, които често се оповестяват публично, случаите с използване на ПТУРК се радват на по-малко внимание от пресата, както от държавните, така и от неправителствените агенции.

Повечето модели леки управляеми оръжия, закупени от 59-те въоръжени групи, обект на изследването, са първоначално постъпили на въоръжение преди няколко десетилетия. Много от тях са системи съветско производство от 60-те и 70-те години на миналия век, например ПЗРК SA-7 и ПТУРК AT-3.¹³ Макар че много от тези оръжия са остарели и негодни за използване, някои от тях са все още боеспособни, като красноречив пример за това е нападението с ПЗРК през 2002 г. в Кения. Достъпните източници на информация за нападението предполагат, че неулучването на самолета се дължи по-скоро на грешка на стрелеца, отколкото на влошени функционални показатели на ракетата (Schroeder, 2007b, стр. 3). Сведенията за по-съвременните модели, в т.ч. QW-1 Vanguard, SA-18 Игла и AT-14 Kornet, сочат, че такива са закупени от действащи групи, като Хизбула, бунтовниците в Ирак и Ал Шабаб (вж. таблица 1 и Small Arms Survey, 2013). Наскоро постъпилите на въоръжение китайски ПЗРК също се смята, че са на разположение на антиправителствените групи в Сирия (Reed, 2013). Докато въздушно базираните противоракетни системи, използвани от някои военни, действат ефективно на много от ПЗРК, които се предлагат на черния пазар, гражданските самолети обикновено не разполагат с такива средства за противодействие, което ги прави уязвими на повечето модели ПЗРК (Schroeder, 2007a, стр. 637–39).

Заклучение

Като осъзнават заплахата от управляемите ракети, държавите предприемат редица инициативи за рециклиране и унищожаване на хиляди бройки от тези оръжия. Службата за редуциране на оръжията и намаляване на запасите към Държавния департамент на САЩ например е съдействала за унищожаване на над 33 000 ПЗРК в повече от 38 държави между 2003 и 2013 г. (US Department of State, 2013). Значителен напредък е постигнат в намаляването на излишните или остарели запаси от управляеми ракети, но международните усилия в това отношение са все още недостатъчни. Случаите на притежание на управляеми

оръжия от въоръжени групи,¹⁵ посочени в настоящата Изследователска бележка, подчертават заплахата от разпространението на такива оръжия за военните, гражданските лица и мироподдържащите операции по света, като наблягат на необходимостта от по-строг контрол на трансфера, производството, транспортирането и съхранението на леките управляеми оръжия. ■

Източници

Настоящата *изследователска бележка* се основава на информационен доклад от Jasna Lazarevic, послужил за изготвяне на приложение в: Eric G. Berman и Jonah Leff, „Light Weapons: Products, Producers, and Proliferation“, в Small Arms Survey, *Small Arms Survey 2008: Risk and Resilience*, Cambridge: Cambridge University Press, 2008, стр. 7–41). Актуализирана и разширена от Christelle Rigual с подкрепата на Matt Schroeder.

Бележки

- 1 Инфрочервените пасивни системи обаче се самонасочват към целта си.
- 2 Вж. например Berman, Schroeder и Leff (2011) относно ПЗРК, и Berman и Leff (2012) за ПТУРК.
- 3 Информацията за броя на системите в експлоатация, притежавани от въоръжени групи се събира много трудно и още по-трудно се проверява. По подобен начин публично достъпната информация е възможно да не конкретизира дали оръжейните системи са комплектовани изцяло. В действителност едно леко управляемо оръжие се състои от няколко елемента, всички от значение за функционирането му: пусково устройство, приклад, батерия и ракета.
- 4 Вж. Small Arms Survey (2013) за пълна база данни на въоръжените групи и конкретните оръжейни системи, с които те разполагат.
- 5 Според Herron et al. (2011, стр. 31) най-малко 650 000 ракети са произведени само от вида ПТУРК „US TOW“, като по този начин „са произведени много по-малко ПЗРК, отколкото ПТУРК, но са разпространени много широко“.
- 6 В текста на настоящата *Изследователска бележка* оръжията са представени с наименованията им, възприети от НАТО за прегледност. Пълните натовски и руски наименования са представени в таблица 1 и онлайн базата данни.
- 7 Съединените щати не потвърждават тази информация.
- 8 Съгласно доклада на Съвета за сигурност на ООН, броят на ПЗРК в арсенала на либийските власти по време на падането на режима на Кадафи е неизвестен. Групата на ООН за поддръжка на операциите за Либия и Съединените щати обаче е открила 5000 оръжия, при които най-често срещаният вид е SA-7 (UNSC, 2012, стр. 6).

- 9 Вж. базата данни на Small Arms Survey (2013) за по-подробна информация за вида на притежаваните оръжия.
- 10 Списъкът с районите на конфликт е обособен въз основа на два основни източника: *Global Burden of Armed Violence* (Gilgen, 2011) и масива с данни на Uppsala Conflict Data Programme (UCDP/PRIO, 2012).
- 11 Онлайн базата данни, от която са извлечени тези цифри, е съставена под формата на двустепенна скала на вероятност въз основа на качеството и броя на източниците. Така сумарните цифри съдържат само високата степен на вероятност (ниските оценки) или съчетават високата и ниската степен на вероятност (повисоките оценки). Всички констатации, представени в настоящата *изследователска бележка*, са с висока степен на вероятност. Вж. Small Arms Survey (2013).
- 12 Интервюта на автора с конфиденциални източници.
- 13 Любопитно е, че този факт съответства на едно от основните заключения на Schroeder и King (2012, стр. 314) относно нелегалните оръжия, намиращи се в районите с голяма интензивност на конфликти.
- 14 Не всички тези ПЗРК обаче се притежават от недържавни играчи. Много усилия се полагат за унищожаване на държавните запаси в среда на конфликти и след конфликти.
- 15 Например, изчислява се, че през 2004 г. въоръжените групировки са разполагали незаконно с 6000 ПЗРК (Schroeder, 2007a, стр. 633), като това може да представлява значително занижена оценка към 2013 г., особено предвид ситуацията в Либия. Липсват такива данни за ПТУРК.

Препратки

- Berman, Eric G. и Jonah Leff. 2012. *Anti-tank Guided Weapons*. Изследователска бележка № 16. Женева: Small Arms Survey.
- , Matt Schroeder и Jonah Leff. 2011. *Man-portable Air Defence Systems (MANPADS)*. Изследователска бележка № 1. Женева: Small Arms Survey.
- Berthemet, Tanguy. 2012. „French Investigations Establish Beginnings of Rwandan Genocide.“ *Le Figaro*. Интернет издание, 11 януари. <<http://plus.lefigaro.fr/note/french-investigations-establish-beginnings-of-rwandan-genocide-20120111-658720>>
- CNN (Cable News Network). 2011. „Hamas Claims Responsibility for Missile Strike on Bus that Wounded Boy.“ Интернет издание, 7 април. <<http://edition.cnn.com/2011/WORLD/meast/04/07/israel.gaza.violence/index.html>>
- Gilgen, Elisabeth. 2011. „Trends and Patterns of Lethal Violence.“ В декларацията от Женева. *Global Burden of Armed Violence 2011: Lethal Encounters*. Cambridge: Cambridge University Press, стр. 43–86.
- Herron, Patrick, et al. 2011. „Larger but Less Known: Authorized Light Weapons Transfers.“ In Small Arms Survey. *Small Arms Survey 2011: States of Security*. Cambridge: Cambridge University Press, стр. 8–41.

- Lazarevic, Jasna. 2008. *Guided Light Weapons Reportedly Held by Non-state Armed Groups (1996–2007)*. непубликуван справочен доклад. Женева: Small Arms Survey. февруари.
- Reed, John. 2013. „Chinese Surface-to-air Missiles Are Being Used by Syrian Rebels.“ *Foreign Policy*. Интернет издание, 28 февруари. <http://killerapps.foreignpolicy.com/posts/2013/02/28/chinese_surface_to_air_missiles_are_being_used_by_syrian_rebels>
- Rigual, Christelle. 2013. *Guided Light Weapons Possession by Non-state Armed Groups: Mapping the Issue*. непубликуван справочен доклад. Женева: Small Arms Survey. март.
- Schroeder, Matt. 2007a. „Appendix 14A: Global Efforts to Control MANPADS.“ В Stockholm International Peace Research Institute. *SIPRI Yearbook 2007: Armaments, Disarmament and International Security*. Oxford: Oxford University Press, стр. 623–39.
- , 2007b. „Rogue Missiles: Tracking MANPADS Proliferation Trend.“ *Jane's Intelligence Review*. ноември.
- и Benjamin King. 2012. „Surveying the Battlefield: Illicit Arms in Afghanistan, Iraq, and Somalia.“ In Small Arms Survey. *Small Arms Survey 2012: Moving Targets*. Cambridge: Cambridge University Press, стр. 312–55.
- , Dan Smith и Rachel Stohl. 2007. *The Small Arms Trade: A Beginner's Guide*. Oxford: Oneworld.
- Small Arms Survey. 2008. *Small Arms Survey 2008: Risk and Resilience*. Cambridge: Cambridge University Press.
- , 2013. *Guided Light Weapons Reportedly Held by Non-state Armed Groups 1998–2013*. база данни. Женева: Small Arms Survey. <<http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/M-files/armed-groups-guided-missiles.pdf>>
- UCDP/PRIO (Uppsala Conflict Data Programme/Peace Research Institute Oslo). 2012. *Armed Conflict Dataset*. Uppsala University. с достъп през март 2013 г. <http://www.pcr.uu.se/digitalAssets/125/125404_ucdp_prio_armedconflict-dataset_v4_2012.xls>
- UNSC (United Nations Security Council). 2007. *Доклад на мониторинговата група за Сомалия, представен в съответствие с резолюция 1724 (2006)*. S/2007/436 от 18 юли.
- , 2012. *Консолидиран работен документ по изпълнение на точка 5 от Резолюция на Съвета за сигурност от 2012 г. (2011)*. S/2012/178 от 16 март.
- , 2013. *Окончателен доклад на групата експерти съгласно Резолюция 1973 (2011) относно Либия*. S/2013/99 от 9 март.
- US Department of State. 2013. *Годишен доклад относно помощта във връзка с международния тероризъм: финансова година 2012*. Вашингтон: Служба на координатора за противодействие на тероризма. 26 март. <<http://www.state.gov/j/ct/rls/other/rpt/206686.htm>>

За допълнителна информация относно арсенала от леки управляеми оръжия на въоръжените групировки, посетете: <www.smallarmssurvey.org/?groups-guided-weapons>

За Small Arms Survey

Small Arms Survey служи като основен международен източник на обществена информация в целият спектър от оръжейни системи и въоръженото насилие и като източник за правителства, политици, изследователи и активисти. Освен изследователските бележки изданието разпространява откритията си чрез нарочни доклади, специални доклади, работни документи, комюникета, тематични доклади, поредица книги и основния си годишник, *Small Arms Survey*.

Проектът е с международен персонал с опит в изследванията на сигурността, политическите науки, международния обществен ред, правото, икономиката, проучванията на разработки, разрешаването на конфликти, социологията и криминологията и работи в тясно сътрудничество със световна мрежа от изследователи и партньори.

Small Arms Survey е проект на Висшия институт за международни проучвания и развитие в Женева. За повече информация моля, посетете: www.smallarmssurvey.org

Дата на публикацията на английски език: юни 2013 г.

Публикувано на български език: април 2014 г.

Средствата за публикацията на настоящата Изследователска бележка са осигурени от Службата за премахване на оръжията и намаляване на емисиите към Държавния департамент на САЩ.

С признание към

Автор: Christelle Rigual

Редакция: Alex Potter (fpc@mtloaded.co.za)

Дизайн и оформление: Richard Jones (rick@studioexile.com)

Информация за контакт

Small Arms Survey
Graduate Institute of International and Development Studies
47 Avenue Blanc
1202 Geneva,
Швейцария

Тел. +41 22 908 5777
Факс +41 22 732 2738
е info@smallarmssurvey.org

